

POLIITIKA KAITSEVÄE JA KAITSELIIDU VETERANIDE OSAS

**KAITSEMINISTEERIUM
2012**

SISUKORD

I Sissejuhatus	3
II Definiitsioon	4
III Veteranipoliitika eesmärgid	5
IV Toetus vigastatud veteranile	6
4.1. Vigastatule tagatakse parim võimalik ravi ja rehabilitatsioon, et kindlustada tema iseseisev toimetulek ja maksimaalne töövõime.....	6
4.2. Toetatakse tegevteenistuses olevate vigastatud veteranide täiendus- ja ümberõpet.....	7
4.3. Vigastatu ja tema perekonna toimetulekut toetatakse pikaajaliselt.....	8
V Toetus langenud veterani lähedastele	9
VI Toetusmeetmed veteranidele	10
6.1. Toetus sõjalise operatsiooni eel.....	10
6.1.1. Operatsioonipiirkonda suunduvatele kaitseväelastele antakse parim võimalik ettevalmistus.....	10
6.1.2. Toetatakse operatsioonile suunduva kaitsevälase perekonna ja lähedaste valmisolekut.....	11
6.2. Toetus sõjalise operatsiooni ajal.....	11
6.2.1. Võimaldatakse parimat isiktoetust operatsioonipiirkonnas.....	11
6.2.2. Toetatakse operatsioonil osaleva kaitsevälase perekonda ja lähedasi.....	12
6.3. Toetus sõjaliselt operatsioonilt naasnutele.....	12
6.3.1. Korraldatakse operatsioonijärgne kohanemisfaas.....	12
6.3.2. Tehakse koostööd kohalike omavalitsustega, et tagada veteranidele vajalik toetus nende kodukohale võimalikult lähedal.....	13
6.3.3. Toetatakse veteranide täiendus- ja ümberõpet.....	13
6.3.4. Veterane toetatakse tööturutoetustega.....	14
VII Ühiskondlikku tunnustust soodustavad meetmed	14
7.1. Kaitseministeerium, Kaitsevägi ja Kaitseliit soodustavad ja toetavad veteranidele suunatud avalikke üritusi.....	15
7.1.1. Veteranipäev.....	15
7.1.2. Mälestusmärk.....	15
7.2. Kodanikuühiskonna ja erasektori toetuse tugevdamine.....	15
7.2.1. Heategevus.....	15
7.2.2. Veteranide ühendused ja veterane toetavad kodanikeühendused.....	15
7.2.3. Mittetulundusühingu liikmekaart.....	16
7.3. Avalikkuse laiem teavitamine.....	16
7.3.1. Ekspositsioon Eesti Sõjamuuseumis.....	16
7.3.2. Riigikaitseõpetus.....	16
7.3.3. Veteranipoliitika tutvustamine.....	16
VIII Täiendavate riiklike soodustuste juurutamine	16
8.1. Eluasemelaenu käendamine.....	16
8.2. Missioonil viibitud aja arvestamine kahekordses ulatuses tegevteenistusstaaži hulka.....	16
8.3. Tulumaksusoodustus.....	17
IX Veteranide toetamisega tegelevad struktuurid	17
9.1. Olemasolevad struktuurid.....	17
9.2. Lahendus praeguse olukorra parandamiseks.....	18
Kaitseväe toetusteenuste keskuse loomine.....	18
9.3. Veteranide registri loomine ja kohalike omavalitsuste infovahetusüsteem.....	18
Lisa: Ülevaade veteranipoliitika meetmetest	19

"Me ei jäta kedagi lahinguväljale maha. Ei Afganistanis tule all ega hiljem kodus, kus raske haavatasaamise järel õpivad noored mehed ja naised uuesti elama või ka lihtsalt lahingujärgse stressiga toime tulema. Lihtsalt ja lihtsat ei ole tegelikult sellistes lugudes midagi."

Toomas Hendrik Ilves

I Sissejuhatus

Eesti riigikaitse põhineb kodanike teotahtel ja omakasupüüdmatusel. Eesti Vabariik väärtustab kõiki mehi ja naisi, kes on võidelnud meie iseseisvuse eest ning kes on Kaitseväe ridades osalenud välismissioonidel ja kes on oma teenistusega kaasa aidanud Eesti riigikaitse ülesehitamisele ja kindlustamisele.

Eesti ei ole siin teerajaja: maailma riikide ja rahvaste kogemus sõjaväljalt naasnud või teenistusest lahkunud sõdurite ja ohvitseride tunnustamisel on sajanditepikkune. Sama kaugele minevikku ulatub traditsioon mälestada langenuid, hoolitseda haavatute ja vigastatute eest ning toetada langenute perekondi. Mõiste „veteran“ võeti kasutusele Rooma riigis üle 2000 aasta eest ja mitu Rooma veteranipoliitika elementi on säilitanud oma aktuaalsuse tänapäevalgi. Näiteks 1919. aasta Eesti Vabariigi maaseadus, millega Vabadussõjas võidelnud meestele anti maad, oli Rooma riigi samasuguse seaduse kaja 20. sajandil.

Noor Eesti Vabariik pidi oma iseseisvust kaitsma Vabadussõjas, mis nõudis tuhandete meeste ja naiste elu ning haavatute ja vigastatute, sealhulgas eluaegse tervisekahjustuse saanud sõdurite ja ohvitseride arv oli suuremgi. Maaseaduses sätestatu kõrval toetas Eesti Vabariik Vabadussõja veterane veel mitmel viisil, näiteks tasuta hariduse võimaldamisega kuni ülikooli lõpetamiseni.

Kuid nii enne iseseisvuse saavutamist kui ka pärast iseseisvuse kaotamist on Eesti meestel tulnud teenida ja võidelda teiste riikide sõjavägedes. Teise maailmasõja alguses hävitati Eesti iseseisvus kahe totalitaarse suurriigi omavahelise tehingu tulemusena. Kumbki neist ei hoolinud rahvusvahelise sõjaõiguse keelust ja mobiliseeris okupeeritud alade elanikke kümnete aastakäikude kaupa oma väkke. Eesti ei olnud erand: üks väheseid võimalusi mobilisatsioon vältida oli põgeneda Soome ja liituda sealse sõjaväega.

Oma veteranipoliitikat arvestades on Saksamaa, Soome, Nõukogude Liit ja nüüd Venemaa toetanud oma endisi sõjaväelasi ja langenute perekonnaliikmeid. Erineval viisil on nende riikide veteranipoliitika laienenud ka eestlastest sõduritele ja ohvitseridele, olgu siis tegemist tsaariarmee erusoldatite, Punaarmee või Saksa armee veteranide või endiste soomepoistega.

1944. aastal Läände pääsenud eesti meestest jätkas osa võitlust külma sõja lahingutandritel lootuses, et aitavad otseselt või kaudselt kaasa Eesti okupeeritud Nõukogude Liidu purustamisele. Paljud pärast Teist maailmasõda Eestis täisealiseks saanud meestest olid sunnitud Nõukogude armee ajateenijatena osa võtma Nõukogude Liidu sõjalistest operatsioonidest ja ka need mehed on sõjaveteranid, kes saavad osa selle riigi toetussüsteemist, mille sõjaväes nad võitlesid.

Vaatamata riikliku iseseisvuse kaotusele ei kustunud Eesti kodanikel lootus iseseisvus taastada. Tuhanded mehed ja naised astusid vastu okupeerijaile, kelle eesmärk oli Eesti

riikluse ja selle kandjate lõplik hävitamine; tuhanded mehed ja naised langesid sovetlike ja natslike või ka mõlema poliitiliste repressioonide ohvriks.

Eesti Vabariik tunnustab kõiki Eesti kodanikke, kes on oma riigi iseseisvuse nimel võidelnud¹, ja toetab neid mitmel viisil². Aastail 1991–1994 asuti teenima äsja taastatud Eesti riiki ja oldi valmis seda relvaga kaitsma, pannes aluse nüüdsele Kaitsevæele ja Kaitseliidule.

Eestis on seni puudunud terviklik lähenemine Kaitsevæe ja Kaitseliidu veteranidele. Alljärgnevas dokumendis käsitletakse seda osa veteranidest, kes on pärast Eesti iseseisvuse taastamist Kaitsevæe ja Kaitseliidu liikmetena osalenud rahvusvahelistel sõjalistel operatsioonidel. Soodustuste saajate hulka on lisatud ka teenistusülesannete täitmisel vigastada saanud kaitsevæelased ja Kaitseliidu tegevliikmed.

Aastail 1995–2012 on rahvusvahelistel sõjalistel operatsioonidel osalenud ligikaudu 2300 inimest. Operatsioonidel on haavata ja vigastada saanud 130 inimest, neist raskesti vigastatuid on 34. Neile lisanduvad teenistusülesannete täitmisel vigastatud kaitsevæelased ja Kaitseliidu tegevliikmed. Umbes 1000 veterani on praeguseks Kaitsevæest lahkunud. Teised missioonidel osalenud sõdurid ja ohvitserid jätkavad kaitsevæeteenistust.

Käesolev dokument on see osa Eesti veteranipoliitikast, mis on suunatud eelnimetatud isikute ja nende lähedaste hea ja väärrika toimetuleku tagamiseks ning nende panuse tunnustamisele ühiskonna poolt. Ei unustata ka neid sõjaväelasi ja kaitseliitlasi, kes on Eesti eest andnud kõige kallima – elu –, ja nende lähedasi.

Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammis on veteranipoliitika väljatöötamise tähtajaks seatud detsember 2012³.

Käesoleva dokumendis on Kaitseministeeriumi, Kaitsevæe, Kaitseliidu ja Kaitseressursside Ameti ekspertide koostöös:

- defineeritud Kaitsevæe ja Kaitseliidu veterani mõiste ja sõnastatud veteranipoliitika põhimõtted;
- määratud veteranipoliitika põhisuunad;
- tehtud ettepanekud veteranipoliitika rakendamiseks.

Veteranipoliitika eesmärk on veteranide professionaalne toetamine ja ühiskondlik tunnustamine. Veteranipoliitika on suunatud nii kõigi veteranide tunnustamisele kui ka abivajajate toetamisele parimal võimalikul moel.

Dokumendis on esitatud veteranipoliitika meetmed aastateks 2013–2017. Veteranipoliitika rakendamisest antakse igal aastal ülevaade Riigikogu riigikaitsekomisjonile. Hiljemalt 2016. aastal uuendatakse veteranipoliitikat järgmiseks perioodiks.

II Definiitsioon

Sõnal „veteran“ on mitu kasutusvaldkonda ja riigiti käsitletakse seda terminit erinevalt: see sõltub riigi sõjaväe korraldusest, sõjaajaloost ja seadustest. Norra ja Taani veteranipoliitika peab veteranideks sõdureid, kes on osalenud välismissioonidel, sealhulgas ka neid, kes jätkavad tegevteenistust. Ühendkuningriigis, Kanadas ja USA-s nimetatakse veteraniks iga endist sõdurit ja ohvitseri olenemata sellest, kas tal on lahingukogemus või mitte. Soomes

² Riigikogu 14.02.2012 avaldus Tunnustuse avaldamine Eesti kodanikele

³ <http://www.valitsus.ee/et/valitsus/tegevusprogramm>

käsitletakse sõjaveteranidena vaid aastatel 1939–1945 sõdinud mehi ja naisi⁴. Saksamaal on arutelud veteranipoliitika ümberkujundamise üle parajasti käimas: ühelt poolt mõistetakse Saksamaal veteranidena kõikide sõdade veterane, teisalt aga mehi, kes alates 1990. aastate algusest on välismissioonidel osalenud⁵.

Käesoleva poliitika mõttes on veteranid Kaitseväe tegevuses riigi sõjalisel kaitsmisel või Kaitseväe koosseisus rahvusvahelise sõjalise koostöö seaduse kohaselt kollektiivse enesekaitse operatsioonis või rahvusvahelises sõjalises operatsioonis osalenud Eesti kodanikud ning kõik Kaitseväes teenistusülesannete täitmisel või Kaitseliidu sõjaväelisel väljaõppel tervisekahjustuse saamise tagajärjel püsivalt töövõimetuks tunnistatud kaitseväelased ja Kaitseliidu tegevliikmed. Samuti Kaitseliidu tegevliikmed, kes on Kaitseliidu koosseisus kaasatud päästesündmuse, hädaolukorra ja erakorralise seisukorra lahendamisele ning päästetööle, turvalisuse ja küberturvalisuse tagamisele ning selle käigus saanud tervisekahjustuse ja tunnistatud püsivalt töövõimetuks.

Seega käsitletakse veteranidena neid Eesti kodanikke, kes vastavad vähemalt ühele alljärgnevatest tingimustest:

1. on Kaitseväe koosseisus osalenud riigi sõjalisel kaitsmisel;
2. on Kaitseväe koosseisus ja rahvusvahelise sõjalise koostöö seaduse alusel osalenud kas rahvusvahelisel või kollektiivse enesekaitse operatsioonis;
3. on Kaitseväes teenistusülesannete täitmisel või Kaitseliidu tegevliikmena sõjaväelisel väljaõppel kaotanud püsivalt töövõime.

Definitsioon hõlmab rahvusvahelistes organisatsioonides ja rahvusvahelistes sõjalistes peakorterites teenivaid kaitseväelasi, kes on teenistuskohast saadetud rahvusvahelistele operatsioonidele. Veteranideks arvatakse ka need kaitseliitlased, arstid jt isikud, kes teenivad sõjalise operatsiooni ajal Kaitseväe koosseisus. Samas tähendab rahvusvahelise sõjalise koostöö seaduse alusel sõjalistest operatsioonidest osavõtnutega piirdumine seda, et rahvusvahelisel tsiviilmissioonil osalemise seaduse alusel lähetatud isikuid ei peeta antud definitsiooni alusel Eestis veteranideks.

Nimetatud definitsioon katab ka rahuajal teenistusülesannete täitmisel vigastatud kaitseväelasi ja Kaitseliidu tegevliikmeid olenemata sellest, kas vigastada on saanud Eesti territooriumil või väljaspool. Kuid definitsioon ei hõlma kutsahaigustest tingitud tervisekahjustusi saanud isikuid. Definitsiooni niisugune laiendamine toetab reservarmeele ülesehitatud riigikaitsemudeli loogikat, hinnates ka ajateenijana, kaitseliitlasena või reservväelasena antud panust riigikaitseks.

Veteranipoliitika ja meetmed

III Veteranipoliitika eesmärgid

1. Veterani toetussüsteem põhineb võimalikult suures osas tsiviilsüsteemil või toimib sellega lõimitult.

⁴ Suomen Sotaveteraaniliitto <http://sotaveteraaniliitto.fi/>

⁵ Thesen zu einer Veteranenpolitik der Bundeswehr <http://bund.deutscher-veteranenpolitik.html>

2. Ühiskondliku tunnustuse suurenemine moodustab olemusliku osa veteranide toetussüsteemist.
3. Ühiskonna toetust taotletakse alt-üles-põhimõttel ja seepärast luuakse veteranipoliitikaga eeldused ka era- ja mittetulundussektori senisest suuremaks kaasamiseks veteranide toetussüsteemi.
4. Välismissioonil osalemine on tegevteenistuse loomulik osa, mistõttu on veteraniks olemine tegevväelase jaoks pigem reegel.
5. Tegevväelast ja tema perekonda toetatakse välisoperatsiooni eel, ajal ja järel.
6. Tegevväelasele tagatakse nii füüsiline kui ka vaimne valmisolek enne rahvusvahelist sõjalist operatsiooni, igakülgne toimetulek operatsiooni kestel ja edukas taaskohanemine pärast operatsioonilt naasmist, seda nii kaitseväeteenistuse jätkamise kui ka tsiviilellu pöördumise korral.
7. Vigastatud veterani ravi, rehabilitatsiooni ja mitmekülgse toetamise puhul lähtutakse põhimõttest, et võimalikult suures ulatuses toimub abistamine detsentraliseeritult, st võimalikult lähedal vigastatu elukohale.
8. Vigastatud tegevväelase ravi, rehabilitatsiooni ja mitmekülgse toetamise puhul lähtutakse põhimõttest, et võimalikult suures ulatuses soodustatakse teenistuse jätkamist või töötamist Kaitseväes.
9. Veteranipoliitika üks põhimõtte on, et veteranistaatust ei saa kelleltki ära võtta. Veteranipoliitika hüved ja soodustused ei kehti riigivastastes kuritegudes süüdimõistetutele.

IV Toetus vigastatud veteranile

4.1. Vigastatule tagatakse parim võimalik ravi ja rehabilitatsioon, et kindlustada tema iseseisev toimetulek ja maksimaalne töövõime

Kaitsevägi tagab vigastatud kaitseväelastele parima võimaliku ravi, vajadusel koostöös partnerriikidega. Välisriigi raviasutuses viibivat vigastatut ja tema perekonda toetatakse nii külastuse ettevalmistamise kui ka külastuse ajal, muuhulgas vigastatule toetuisiku määramisega. Vigastatu perekonnale või lähedastele võimaldatakse külastada välisriigi raviasutust ning neid toetatakse lennukipiletite ja majutuse korraldamisel ning abistatakse lennureisil, võõras linnas orienteerumisel ja tõlkimisel.

Eestis alustatakse raviprotsessi niipea, kui kaitseväelase terviseseisund võimaldab teda kodumaale tuua. Vajadusel teeb Kaitsevägi rehabilitatsiooni hilisemas faasis koostööd partnerriikidega vigastatule vajalike proteeside valmistamisel ja kohandamisel. Jäseme kaotuse korral tagab Kaitsevägi kaotatud jäseme kohta kuni kolm proteesi, millest üks on ette nähtud jäseme põhifunktsiooni täitmiseks. Senini on proteesid valmistatud Ühendkuningriigis.

Ida-Tallinna Keskhaigla on koostöös ameeriklaste kaitsekoostööküla⁶, Sotsiaalministeeriumi ja Kaitseministeeriumiga loomas Eestisse proteesikeskust, mis hakkab ühendama taastusravi, proteeside valmistamist ja nende remonti ning on suunatud kõigile, kes vajavad amputatsioonijärgset rehabilitatsiooniteenust. Keskus plaanitakse avada 2014. aastal.

Eestis vigastada saanud kaitseväelasele antakse esmane abi väeosa meditsiinikeskuses või Kaitseväe tervisekeskuses ja hiljem jätkatakse vajadusel ravi Seli tervisekeskuses. Kui

⁶ Office of Defense Cooperation, ODC

vigastatud kaitsevaelane vajab ravi, mida Kaitseväe meditsiinisüsteem pakkuda ei suuda, saadetakse ta ravile tsiviilhaiglasse. Vajadusel tagatakse vigastatu perekonnale majutus haigla läheduses.

Kaitseliidu korraldatud sõjaväelise väljaõppe ajal vigastada saanud Kaitseliidu tegevliikmele tagab samaväärses ulatuses vajaliku abi Kaitseliit.

Poliitika rakendamiseks vajalikud sammud

4.1.1 Kaitsevägi koolitab toetuisikuid, kes toetavad vigastatud kaitsevaelast ja tema perekonda välisriigis raviperioodi ja rehabilitatsiooni kestel. Toetuisikuteks koolitatakse Kaitseväes töötavaid ja Kaitseliidu liikmeskonda kuuluvaid meedikuid, kaplaneid jt. Praeguseks on koolitatud 11 toetuisikut, kuid vigastatute hulga suurenemisel neist ei piisa ning Kaitseväel tuleb tagada süsteemi jätkusuutlikkus. Baaskoolitusel õpetatakse kohanemist kriisiga, toime tulemist depressiooni ja füüsilise puudega seotud probleemidega jms.

4.1.2. Kehtiva korra kohaselt hüvitab riik välisriigis haiglas viibiva vigastatu kahele lähedasele sõidu- ja majutuskulud kuni kahel korral. Üks külastus võib kesta kuni 10 kalendripäeva. Samas tuleb ette olukordi, mis vajavad suuremat paindlikkust. Näiteks nõutakse Ühendkuningriigi raviasutustes, et koomaseisundis patsiendi juures oleks lähedane ööpäev läbi, et vigastatu nimel otsuseid langetada. See tähendab, et lähedane peab erandjuhul viibima vigastatu juures korraga kauem kui 10 päeva. Peale selle tuleb arvestada olukorraga, et pereliikmed peavad vahetuma, mistõttu tuleb võimaldada rohkem lähetusi kui kaks. Seega tuleb jõustada Kaitseministeeriumis ettevalmistatav määrus "Kaitseväelasele ja asendusteenistujale tervishoiuteenuste, meditsiiniseadmete, ravimite ja raviga seotud kulu tagamise tingimused, ulatus ja kord", mis näeb erijuhtumitel ette võimaluse paindlikult reageerida.

4.1.3. Jätkatakse Eestis vigastatu toetamist praeguse süsteemi järgi.

4.1.4. Viiakse sisse muudatused Kaitseliidu seadusesse, et Kaitseliit saaks tagada vigastatutele ravi ja rehabilitatsiooni.

4.1.5. Koostöös Sotsiaalministeeriumiga tagatakse proteesikeskusele vajalik sisseseade.

4.1.6. Koostöös Sotsiaalministeeriumiga korraldatakse proteesikeskuse taastus- ja rehabilitatsioonimeeskonna liikmetele vajalik eriväljaõpe.

4.2. Toetakse tegevteenistuses olevate vigastatud veteranide täiendus- ja ümberõpet

Veteranide täiendus- ja ümberõpe on üldjuhul ettevalmistus tsiviilkarjääriks, ent vigastatud veteranide puhul tähendab see ettevalmistust sõjaväeliseks või tsiviilkarjääriks. Õppemaksu hüvitamist saab taotleda õppimiseks kõikidel õppetasemetel, seda nii Kaitseväe jaoks prioriteetsetes valdkondades kui ka teistel erialadel. Eestis akrediteeritud haridusasutusse õppima asumiseks saavad õppemaksu hüvitamist taotleda ka need vigastatud veteranid, kes ei ole enam tegevteenistuses. Veteran, kellele Kaitsevägi on juba õppemaksu hüvitanud, seda teist korda taotleda ei saa.

Poliitika rakendamiseks vajalikud sammud

Veteranide täiendus- ja ümberõppe toetamine on üks otsesemaid viise veteranide ja eriti vigastatute sotsiaalseks rehabilitatsiooniks. Samuti mõjub nimetatud toetus tõenäoliselt positiivselt kaitseväeteenistusse värbamisele. Praegu ei toetata veterane ülalmainitud mahus, näiteks hüvitab Kaitsevägi vigastatud veteranile õppemaksu vastavalt tema töövõimetusprotsendile.

Kaitsevägi toetab vigastatud veteranide täiendus- ja ümberõpet karjäärinõustamisel koostatud plaani järgi. Vigastatud veteranide täiendus- ja ümberõpe tähendab koolitusmeetmeid, mis tagaksid toimetuleku sõjaväelises või tsiviilkarjääris. Hüvitatava õppemaksu suurus tuleneb karjäärinõustamisel koostatud plaanist, kuid ei ületa oma mahult vigastatud veteranil olemasoleva haridustasemele järgnevat astet. Vigastatud veteranid, kes on tegevteenistusest, ajateenistusest või reservteenistusest vabastatud, saavad koolituskulude hüvitamist taotleda karjäärinõustamisel koostatud plaani alusel, et asuda õppima Eestis akrediteeritud haridusasutusse. Praegu veel veteranide süsteemset karjäärinõustamist ei toimu, kuid plaanitud on sellega hõlmata nii terveid kui ka vigastatud veterane.

4.2.1. Vigastatute täiendus- ja ümberõppe võimaluste täiendavaks toetamiseks teeb Kaitsevägi ettepanekud õppemaksu hüvitamise täpse korra kohta juuliks 2013.

4.2.2. Nimetatud korra järgi tuleb 2014. aastal teha muudatused kaitseväeteenistuse seadusesse, et täiendus- ja ümberõppe võimalused vigastatud veteranidele laieneksid. Praegu kehtiv õppemaksu hüvitamise ajapiirang tuleb kaotada ning lisaks tsiviilõppeasutusse õppima asumisele tuleb haridusasutuste ringi laiendada õppimisvõimalusega koolitusfirmades. Peale selle ei seota enam õppemaksu hüvitamise ulatust ja vigastatu töövõimetusprotsenti.

4.2.3. Veteranide karjäärinõustamisteenuse pakkumiseks on vaja Kaitseväe psühholoogidele anda vajalik väljaõpe ja taotleda 2013. aastal luba kutsesobivustesti kasutamiseks.

4.3. Vigastatu ja tema perekonna toimetulekut toetatakse pikaajaliselt

Kaitseväe logistikakeskuse tugikeskus jätkab veteranide ja nende perekondadega tegelemist ka pikemas perspektiivis, pakkudes vajadusel psühholoogilist abi ja sotsiaalnõustamist.

Operatsioonipiirkonnast vigastuse või haiguse tõttu evakueeritud isikute sissetulekute ootamatu vähenemise vältimiseks säilitab Kaitsevägi teenistussuhte ja maksab välislahetustasuga võrreldavas osas igakuist toetust kuni rotatsiooni lõpuni.

Veteranile makstakse tervisekahjustusest põhjustatud kahju puhul ühekordset hüvitist.

Vigastatud kaitsevälasele makstakse kaitseväeteenistuse seaduse alusel töövõimetuspensioni, mis on ulatuslikum kui muudel põhjustel määratav töövõimetuspension. Seda makstakse töövõimetusperioodil kuni vanaduspensionieani.

Kaitsevägi pakub vigastatud tegevvälasele edasise teenistuse jätkamiseks tema oskustele, võimetele ja kvalifikatsioonile vastavat teenistuskoha.

Kaitseväest lahkunud vigastatud tegevvälane võib kasutada Kaitseväele kuuluvat eluruumi kolm aastat.

Poliitika rakendamiseks vajalikud sammud

4.3.1. Tuleb jätkata punktis 4.3. kirjeldatud toetustegevustega.

4.3.2. Ühekordse hüvitise maksmine ühes osas. Praegu kehtiva kaitseväeteenistuse seaduse järgi makstakse vigastatule ühekordne hüvitis välja korraga. 1. aprillil 2013 jõustavas kaitseväeteenistuse seaduses ja Kaitseliidu seaduses nähakse ette vigastatutele ühekordse hüvitise maksmine osakaupa, kusjuures teise ja kolmanda osa maksmisele eelneb töövõimetusprotsendi määramine. Taoline regulatsioon demotiveerib haavatuid esimese kolme aasta ravikäitumisel: mida paremini nad end ravivad, seda vähem toetust nad saavad. Samuti tähendab iga-aastane töövõimetusprotsendi määramine täiendavaid arstivisiite, mis on haavatute suhtes ebasõbralik ja koormab ka tervishoiusüsteemi. Kaitseväeteenistuse seaduses ja Kaitseliidu seaduses tuleb teha muudatused, mis näeksid ette ühekordse hüvitise maksmise ühes osas.

4.3.3. Vigastatud kaitseväelase hüvitise (praegu *töövõimetuspensioni*) suurendamine. Selleks tuleb suurendada töövõimetuspensioni aluseks olevat baassummat. Tuleb muuta kaitseministri määrust „Tegevväelase sõjaväelise aastmega rahuaja ametikohtade palgaastmestik“ ja tõsta palgatasemete määrasid, millega kaasneb realselt töövõimetuspensioni suurenemine. Töövõimetuspensioni määramisel tuleb hakata arvestama kolme grupiga (reakoosseis, nooremallohvitserid; vanemallohvitserid, nooremohvitserid; vanemohvitserid), kus esimesse kahte gruppi kuuluvate isikute töövõimetuspension määratakse grupi maksimumi järgi. Töövõimetuspensioni määramisel lähtutakse järgnevatest põhimõtetest: kui isiku ametikoha palgatase on T6 või suurem, siis lähtutakse tema palgatasemest; kui isiku ametikoha palgatase jääb vahemikku T5–T4 võetakse aluseks palgatase T5; kui isiku ametikoha palgatase jääb vahemikku T3–T1 võetakse aluseks palgatase T3.

4.3.4. Vanaduspensioniiikka jõudmisel, kui töövõimetuspensioni enam ei maksta, ei tohi vigastatu reaalne sissetulek väheneda. Selleks tuleb maksta töövõimetuspensioni suurust toetust vigastatule ka pärast vanaduspensioniiikka jõudmist.

4.3.5. Vigastatu perekonnaliikmete toetamise laiendamine. Lisaks rahvusvahelises sõjalises operatsioonis osalemise ajal teenistusülesannete täitmise tõttu püsiva tervisekahjustuse saanud tegevväelase perekonnaliikmetele osutatavale psühholoogilise abile ja sotsiaalnõustamisele tuleb laiendada samasugust abi kõigile teenistusülesannete täitmise tõttu püsiva tervisekahjustuse saanud veteranide perekonnaliikmetele. Selleks tuleb muuta kaitseväeteenistuse seadust ja Kaitseliidu seadust.

4.3.6. Erivajadustega veteranid, kellel on raskusi eluruumis liikumise, suhtlemise või toimetulekuga, vajavad eritingimustele vastavat igapäevast elukeskkonda, et võimalikult iseseisvalt ja vähese kõrvalabiga toime tulla. Tegevteenistust jätkavatele vigastatutele tuleb Kaitseväl tagada tööandja eluruumi ümberehitamine iga vigastatu vajadusi silmas pidades. Sealjuures tuleb arvestada, et üksuse kolimisel tuleb vigastatule kohandada uus eluruum.

4.3.7. Tegevteenistusest lahkuda sooviv vigastatu võib kasutada tööandja eluruumi kolme aasta jooksul pärast lahkumist. Sotsiaalhoolekande seaduse järgi on erivajadustega inimesele eluruumi kohandamise kohustus kohalikul omavalitsusel, kes peaks seda tegema ka oma kodukohta tagasisuunduva vigastatu jaoks, kuid vajalike ressursside puudumisel ei ole selle kohustuse täitmine alati tagatud. Seega tuleb Kaitseväl ja Kaitseministeeriumil iga taolise juhtumi korral teha koostööd kohaliku omavalitsusega ja olla valmis ka ümberehitust rahaliselt toetama. Tegevteenistusest lahkuvale erivajadustega veteranile kohandatakse veteranile kuuluv eluruum ühel korral ja hilisemate elukohavahetuste puhul teeb veteran ümberehituse omal kulul.

4.3.8. Rasketel juhtudel, kui tervisekahjustuse tagajärjel ei ole vigastatud kaitsevälane oma terviseseisundi ja erivajaduste tõttu suuteline iseseisvalt toime tulema, tagatakse vajaduse korral päevane või ööpäevane hooldus vastavat tegevusluba omavas hoolekandeesatuses.

4.3.9. Kaitseväe tugikeskus toetab vigastatud kaitsevälast puude taotlemiseks vajaliku dokumentatsiooni vormistamisel ja Kaitseministeerium teeb Sotsiaalministeeriumile ettepaneku puude määramise süsteemi ümbervaatamiseks.

V Toetus langenud veterani lähedastele

5.1. Langenud kaitseväelase perekonna toimetulekut toetatakse pikaajaliselt

Langenud kaitseväelase matused korraldab Kaitsevägi ja kaitseliitlase matused Kaitseliit koos langenu perekonnaga. Matusetseremooniade planeerimisel võetakse arvesse hukkunud kaitseväelase ja kaitseliitlase usulist kuuluvust ja perekonna soove. Langenud kaitsevälane

maetakse perekonna valitud kalmistule. Riik või Kaitseliit kannab matuse korraldamise kulud kuni matusetootuse 20kordses ulatuses.

Kaitsevälase või kaitseliitlase hukkamise korral makstakse ühekordset hüvitist. Hüvitise saajateks on perekonnaliikmed ja teised hukkunuga lähedalt seotud inimesed.

Kaitsevälase hukkamise korral on õigus toitjakaotuspensionile tema lapsel, vanemal või lesel. Toitjakaotuspensioni arvestamise aluseks on kaitsevälase pensioni arvestamise summa. Ajateenija või õppekogunemisel viibiva reservväelase puhul on arvestuse aluseks viimane Statistikaameti poolt avaldatud kuukeskmine brutopalk kalendriaastas.

Langenud tegevväelase perekond, kes kasutab Kaitseväe eluruumi võib seal elada kolm aastat.

Kaitseväe tugikeskus toetab langenute perekondi ja lähedasi ka pikemas perspektiivis, pakkudes vajadusel psühholoogilist ja sotsiaalnõustamist.

Langenu pereliikmetel on võimalus saada taastusravi Seli tervisekeskuses 14 päeva aastas. Esimese aasta jooksul pärast kaitsevälase hukkamist võimaldatakse pereliikmetele vajaduse korral taastusravi Seli tervisekeskuses suuremas mahus.

Carolín Illenzeeri Fond toetab nende laste haridust, kelle kaitsevälasest vanem(ad) on hukkunud või raskesti vigastatud. Teatavasti on Eestis keskharidus riigi kulul, seega toetatakse praegu laste huviharidust ja -tegevust. Fondist hakatakse maksma ülikoolis õppivatele lastele stipendiume.

Poliitika rakendamiseks vajalikud sammud

5.1.1. Jätkatakse langenute lähedaste toetamist praegu kehtiva korra kohaselt.

5.1.2. Hukkunud kaitsevälase perekonnaliikmetele makstava toitjakaotuspensionide suurendamine. Selleks tuleb suurendada toitjakaotuspensionide aluseks olevat baassummat. Tuleb muuta kaitseministri määrust „Tegevväelase sõjaväelise aastmega rahuaja ametikohtade palgaastmestik“ ja tõsta palgatasemete määrasid, millega kaasneb reaalset toitjakaotuspensionide suurendamine. Määrus jõustub 1. aprillil 2013. koos uue kaitseväeteenistuse seadusega.

5.1.3. Hukkunud perekonnaliikmete toetamise laiendamine. Lisaks rahvusvahelises sõjalises operatsioonis osalemise ajal teenistusülesannete täitmise tõttu hukkunud tegevväelase perekonnaliikmetele osutatavale psühholoogilise abile ja sotsiaalnõustamisele tuleb laiendada samasugust abi kõigile teenistusülesannete täitmise tõttu hukkunud veteranide perekonnaliikmetele. Selleks tuleb muuta kaitseväeteenistuse seadust ja Kaitseliidu seadust.

VI Toetusmeetmed veteranidele

6.1. Toetus sõjalise operatsiooni eel

6.1.1. Operatsioonipiirkonda suunduvatele kaitsevälastele antakse parim võimalik ettevalmistus

Sõjalise väljaõppe kõrval antakse operatsioonile suunduvatele kaitsevälastele psühholoogiline eriettevalmistus, millega luuakse eeldused paremaks toimetulekuks võimalikes psühholoogiliselt kriitilistes olukordades. Lisaks teavitatakse neid sotsiaalsetest tagatistest võimaliku vigastuse korral.

Poliitika rakendamiseks vajalikud sammud

6.1.1.1. Psühholoogiline ettevalmistus. Jätkata operatsioonile suunduvate kaitsevälaste psühholoogilise eriettevalmistusega.

6.1.1.2. Väljaõppe arendamine. Praegust operatsioonieelset teavitamist sotsiaalsetest tagatistest ja psühholoogilist ettevalmistust tuleb täiustada, eelkõige ülemate osas. Selleks on parim võimalus täiendada ja ajakohastada Kaitseväge Ühendatud Õppeasutuste (KVÜÕA) eri tasandite psühholoogia-, sotsiaal- ja kultuurivaldkonna õpet.

6.1.1.3. Tagasiside töhustamine. Olemasoleva ettevalmistuskorra pidevaks täiendamiseks tuleb jätkata uuringuid operatsioonile suunduvate ja naasnute seas, et saada järjepidevalt vahetut tagasisidet. Kaitseväge arvestab uuringute tulemustega järgnevate rotatsioonide ettevalmistamisel. Peale selle tellib Kaitseministeerium arvamusuuringuid operatsioonilt naasnute seas, et saada 3–5 aasta jooksul tagasisidet veteranide olukorrast pärast operatsioonipiirkonnast naasmist ning ühtlasi täiustada operatsioonile suunduvate kaitseväelaste ettevalmistust ja veteranipoliitikat.

6.1.2. Toetatakse operatsioonile suunduva kaitseväelase perekonna ja lähedaste valmisolekut

Kaitseväelase perekonna valmisoleku toetamiseks korraldab Kaitseväge Eesti eri piirkondades teabepäevi, kuhu on oodatud kaitseväelased oma perekondade ja lähedastega. Teabepäevad toimuvad kaks korda rotatsiooni kohta – üks operatsiooni eel ja teine operatsioonil viibimise ajal. Operatsioonieelsel teabepäeval antakse peredele üldine ettekujutus operatsioonipiirkonnast ja kohalikest tingimustest, samuti teavitatakse ühendusepidamise võimalustest ning antakse õiguslaseid ja muid praktilisi nõuandeid. Toimub psühholoogialoeng ja vajadusel diskussioon pereliikmete lahkumise ja naasmisega seotud probleemide üle. Teabepäev korraldatakse igas maakonnas, kus on vähemalt viis perekonda, mille liige suundub operatsioonile.

Loodud on internetifoorum (koduleht <http://mil.ee/mpt>), mille vahendusel saavad operatsioonil osaleva tegeväelase lähedased omavahel suhelda, lisaks teevad sinna postitusi ja vastavad küsimustele kontingendi ülem, kaplan jt, lisatakse artikleid kohalikest meediast, nõuandeid, kasulikke linke jne. Foorumi toimimise eest vastutab Kaitseväge tugikeskus.

Poliitika rakendamiseks vajalikud sammud

6.1.2.1. Teabepäevade korraldamine ja interaktiivne suhtluskeskkond. Tuleb jätkata teabepäevade korraldamise, infotelefoni ja internetifoorumiga. Samuti on vajalik missiooniperede sotsiaalset suhtlust soodustavate lisameetmete ellukutsumine, näiteks missioonisõdurite naiste ühendused, perepäevad jms.

6.2. Toetus sõjalise operatsiooni ajal

6.2.1. Võimaldatakse parimat isiktoetust operatsioonipiirkonnas

Isiktoetuse eesmärk on tagada isikkoosseisu vaimne tervis, motivatsioon ja subjektiivne heaolu võitlusvõime säilitamiseks. Kaitseväge on loonud selleks heaoluprogrammi (*welfare*), millega tagatakse operatsioonipiirkonnas olevale kaitseväelasele muuhulgas side kodustega, interneti kasutamine, sportimisvõimalused ja muu meelelahutus. Vähemalt rühmasuuruse üksuse juurde korraldab Kaitseväge kõrgete riigitegelaste ja Kaitseväge juhtkonna visiite ning lähetab Eesti artiste.

Operatsioonipiirkonnas on vähemalt kompaniisuuruse üksusega vajadusel kaasas kaplan, kes tagab usulise toetuse ja abistab tseremooniade korraldamisel.

Vajadusel suunatakse ajutiselt üksuse juurde operatsioonipiirkonda psühholoogide meeskond, kes tagab kriisiabi ja psühholoogilise toetuse.

Poliitika rakendamiseks vajalikud sammud

6.2.1.1. Heaoluprogrammi rakendamine. Heaoluprogrammi paremaks koordineerimiseks on otstarbekas koondada selle tegevus ühte toetusteeninduskeskusesse, mille kohta esitatakse ettepanek punktis 9.2. Heaoluprogrammi rakendamist toetab Kaitseväe peastaabi teavitussakond.

6.2.1.2. Kriisivalmiduse tagamine. Kriisiabiks ja psühholoogiliseks toetuseks tagab Kaitsevägi 2012. aasta lõpuks psühholoogide valmiduse siirduda kriitilisel ajal ülema otsusel operatsioonipiirkonda.

6.2.1.3. Kaplaniteenistuse tagamine. Jätkatakse kaplani lähetamist operatsioonipiirkonda kompaniisuuruse üksuse juurde.

6.2.2. Toetatakse operatsioonil osaleva kaitsevälase perekonda ja lähedasi

Kaitsevägi võimaldab operatsiooni vältel kaitsevälaste lähedastele kasutada internetifoorumit, samuti on ööpäev avatud telefoniliin emotsionaalse toetuse tagamiseks ja nõustamiseks praktiliste küsimuste lahendamisel ning võimalus pöörduda tugikeskusesse.

Üks kuu enne operatsiooni lõppu korraldatakse peredele teine teabepäev, kus lähedased saavad arutleda koos psühholoogiga võimalike eelseisvate probleemide ja nende lahenduste üle, samas antakse neile ka praktilist infot üksuse lennuagade, administratsiooninädala toimumise jm kohta.

Poliitika rakendamiseks vajalikud sammud

6.2.2.1. Tuleb jätkata punktis 6.2.2. kirjeldatud toetustegevustega.

6.3. Toetus sõjaliselt operatsioonilt naasnutele

6.3.1. Korraldatakse operatsioonijärgne kohanemisfaas

Operatsioonipiirkonnast rahuaja tingimustesse tagasipöördumine on operatsioonile suundumisega võrreldav elumuutus, mis võib kaasa tuua kohanemiskrasi nii kaitsevälasele kui ka tema lähedastele. Ülemineku kergendamiseks korraldab Kaitsevägi rahuajaga kohanemise perioodi, mille kestel toimub muuhulgas meditsiiniline ülevaatus ja grupitöö psühholoogide juhendamisel. Rahuajaga kohanemise perioodil on operatsioonilt naasnud kaitsevälased veel koos, veetes aega sarnase kogemusega kaaslaste hulgas, kuid seda rahuaja tingimustes.

Poliitika rakendamiseks vajalikud sammud

Praegu toimub administratsiooninädal vahetult pärast operatsioonilt naasmist. Samas on teada, et psühholoogilised ja sotsiaalsed probleemid ilmnevad pikema aja jooksul, tihti mitme kuu möödumisel. Seetõttu on tõenäoline, et paljud probleemid jäävad esialgu tähelepanuta. Kohanemisprogrammis ei osale kaitsevälaste lähedased, samuti ei pruugi ühisest administratsiooninädalast osa saada operatsioonilt varem naasnud, sealhulgas haavatud kaitsevälased.

6.3.1.1. Kaitsevägi korraldab veteranidele pärast missiooni taastus- ja lõögastusperioodi koos peredega spaa- ja tervisekeskustes. Tegemist on esmase missioonijärgse kohanemisega, et kaitsevälane saaks uuesti perekonnaga kohaneda ja emotsionaalse sideme luua.

6.3.1.2. Kaitseväe juhataja otsusega võib erilisel vajadusel täiendada rahuajaga kohamise faasi kontseptsiooni. Selleks on kolm ettepanekut.

Esiteks, operatsioonilt naasev üksus lähetatakse enne Eestisse tagasipöördumist kolmandasse riiki dekompressiooninädalale. Kolmandas riigis toimuv dekompressioon

võimaldab üleminekut tavaellu korraldada astmeliselt ja neutraalses, ent kontrollitud keskkonnas. Seal on võimalus pöörduda psühholoogide poole, mis lisaks toetusele annab võimaluse tuvastada võimalikud psühholoogilise abi vajajad. Väljaspool Eestit toimuv dekompresiooninädal annab võimaluse pingeid maandada neutraalses keskkonnas. Väljaspool Eestit toimuvat administratsiooninädalat võib korraldada iseseisvalt või koos liitlastega⁷.

Teiseks, kolmandast riigist naasnud üksusele korraldatakse kahe nädala jooksul teine administratsiooninädal relvastuse üleandmiseks ja meditsiiniliseks läbivaatuseks Eestis. Üksuse suurust ja operatsioonipiirkonna tingimusi arvestades võib Kaitseväge juhataja jätta üksuse kolmandasse riiki lähetamata ning korraldada administratsiooninädala Eestis, kus lisaks relvastuse üleandmisele ja meditsiinilisele läbivaatusele pakutakse veteranidele ka psühholoogilist toetust. Seega liidetakse esimeses ja teises punktis kirjeldatud meetmed.

Kolmandaks, kaks kuud pärast sõjaliselt operatsioonilt naasmist korraldatakse taastumisinädal, mille naasnud kaitseväelased veedavad Seli tervisekeskuses või muus Kaitseväge poolt valitud kohas Eestis, kus psühholoog jälgib veteranide olukorda ja vajadusel nõustab neid.

Kõige otstarbekam on nimetatud kolme lahendust rakendada kombineeritult, mis tagab ühelt poolt kergema ülemineku operatsioonitingimustelt kodustele tingimustele ning teiselt poolt pikaajalise järelevalve.

6.3.2. Tehakse koostööd kohalike omavalitsustega, et tagada veteranidele vajalik toetus nende kodukohale võimalikult lähedal

Tegevteenistusest lahkuvad veteranid pöörduvad tagasi oma varasemasse elukohta ja side Kaitseväega nõrgeneb. Samas võivad meditsiinilised, sotsiaalsed ja psühholoogilised probleemid avalduda alles oma elukohta naasmise järel. Seepärast on oluline, et kohalikud omavalitsused oleksid informeeritud operatsioonikogemusega inimeste võimalikest probleemidest, mis ilmnevad üleminekul tsiviilellu või seoses püsivate kehavigastustega. Seetõttu koolitab Kaitseministeerium koos Kaitseväega kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajaid.

Poliitika rakendamiseks vajalikud sammud

6.3.2.1. Kohalike omavalitsuste töötajate teadlikkuse tõstmine. Kohalikele omavalitsustele suunatud koolitusprogramm, mille eesmärk on suurendada omavalitsuste sotsiaaltöötajate teadlikkust veteranide vajaduste eripärast, on 2013. a Kaitseministeeriumi kaitseväeteenistuse osakonna eelarvesse planeeritud. Kaitseministeerium peab tagama kohalike omavalitsuste koolituse eelarve ka edaspidi.

6.3.3. Toetatakse veteranide täiendus- ja ümberõpet

Veteranide täiendus- ja ümberõpe on tsiviilkarjääriks ettevalmistamine tegevteenistuse ajal. Kaitsevägi toetab veteranide täiendus- ja ümberõpet vastavalt veterani karjäärinõustamisel koostatud plaanile. Õppemaksu hüvitamist saab taotleda õppimiseks kõikidel õppetasetel, seda nii Kaitseväge jaoks prioriteetsetes valdkondades kui ka väljaspool seda. Veteran, kellele Kaitsevägi on juba õppemaksu hüvitanud, seda teist korda taotleda ei saa.

Poliitika rakendamiseks vajalikud sammud

Kaitsevägi toetab veteranide täiendus- ja ümberõpet vastavalt karjäärinõustamisel koostatud plaanile. Õppemaksu hüvitamise suurus sõltub tegevteenistuse staažist: kuni viieaastase staažiga – kuni 400 eurot õppeaastas; üle viieaastase staažiga – kuni 1000 eurot õppeaastas.

⁷ Kolmandas riigis toimuvat dekompresiooninädala kontseptsiooni kasutavad nt Ühendkuningriik ja Prantsusmaa.

Veteran, kellele Kaitsevägi on juba õppemaksu hüvitanud, seda teist korda taotlema ei saa. Õppemaks makstakse veteranile haridusasutusest väljastatud arve alusel, kui ta tegevteenistuses olles või kaitseväeteenistusest lahkununa asub õppima osa- või täiskoormusega vastavalt karjääriplaanile. Hetkel ei toimu süsteemset veteranide karjäärinõustamist. Nimetatud karjäärinõustamine peab toimuma nii tervetele kui ka vigastatud veteranidele.

6.3.3.1. Veteranide täiendus- ja ümberõppe täiendavaks toetamiseks teeb Kaitsevägi ettepanekud õppemaksu hüvitamise täpse korra kohta juuliks 2013.

6.3.3.2. Vastavalt nimetatud korrale tuleb teha muudatused kaitseväeteenistuse seaduses.

6.3.3.3. Karjäärinõustamissüsteemi loomine. Veteranidele karjäärinõustamisteenuse pakkumiseks on vaja 2013. aastal anda Kaitseväe psühholoogidele vajalik väljaõpe ja taotlema luba kutsesobivustesti kasutamiseks.

6.3.4. Veterane toetatakse tööturutoetustega

Kaitsevägi toetab tegevvälaste teenistuse jätkamist Kaitseväes. Teenistusest lahkumisel toetatakse veterane rakenduse leidmisel tsiviilerialal. Paljude riikide näitel satub suur osa veterane tööturu riskirühma ja nad moodustavad nimetamisväärse osa töötute koguarvust.

Poliitika rakendamiseks vajalikud sammud

6.3.4.1. Ettevõtluskoolitus. Teenistusest lahkuv veteran saab osaleda Eesti Arengufondi kasvuprogrammis „Ettevõtlik Eesti“, mille eesmärk on omandada teadmisi ja oskusi ettevõtluses osalemiseks. Ettevõtlusega ka tegelikult alustada soovijatele toimub lisaks ettevõtlustreening. Ettevõtlusprogramm aitab veteranide potentsiaali rakendada ühiskonnale kasulikult ning pakub Eesti heaks panustanud meestele ja naistele karjäärivõimalusi tööandjana.

6.3.4.2. Ettevõtlustoetus ja nõustamine. Ettevõtlusega alustada soovival veteranil on võimalik taotlema alustava ettevõtte toetust nii Töötukassalt kui ka Ettevõtluse Arendamise Sihtasutusest. Paraku ei hakka nullist alustav ettevõtte toetuse saamise hetkest tegema käivet, millega oleks võimalik katta jooksvad kulutused, kaasa arvatud palgakulu. Samuti vajab *start-up*-i käivitaja aktiivset nõustamistoetust. Koostöös Töötukassa ja Ettevõtluse Arendamise Sihtasutusega ning teiste osapooltega (nt Arengufond ja ingelinvestorid, pangad) on vaja tagada täiendav rahastamis- ja nõustamisteenus veteranidest ettevõtjatele. Ettevõtlusega alustavate inimeste hulk on prognoositavalt võrreldav Eestis keskmisega – 4–6% elanikest on ettevõtjad.

6.3.4.3. Palgatoetus tööandjatele. Veterani kiireks lõimimiseks tööturuga kaalutakse tööandja palgatoetuse sisseviimist. Töötukassal on niisugune aktiivne tööturumeede olemas, kuid see rakendub alles 12 kuu möödudes töötuks jäämisest. Veteranide puhul kaalutakse palgatoetuse rakendamist lühema aja jooksul, näiteks pärast Kaitseväest lahkumist kolme kuu möödumisel.

VII Ühiskondlikku tunnustust soodustavad meetmed

Veteranide ühiskondliku tunnustamise keskmes on veterani kui Eesti eest võidelnud inimese ja tema perekonna tunnustamine. Veteranide panusest teavitamisel ja nende väärtustamisel on tähelepanuväärne roll Kaitseministeeriumi valitsemisala strateegilises kommunikatsioonis. Oluline on kodanikeühenduste, riigiasutuste ja ettevõtete kaasamine veteranide tunnustamisega seotud tegevustesse.

7.1. Kaitseministeerium, Kaitsevägi ja Kaitseliit soodustavad ja toetavad veteranidele suunatud avalikke üritusi

Oluline osa ühiskondliku tunnustuse saavutamiseks on veteranidega seotud tähtpäevade korraldamisel ja langenute mälestamisel.

Poliitika rakendamiseks vajalikud sammud

7.1.1. Veteranipäev. Veteranipäeval väärtustatakse veterane ja nende perekondi. Taotletav lähenemine on pigem inimese- kui vormikeskne, fookus on veterani kui üksikisiku ja tema pere tunnustamisel ning väärtustamisel. Veteranipäev toimub 23. aprillil. Päeva ettevalmistamisse ja korraldamisse kaasatakse kodanikeühendused, mittetulundusühingud ja äriettevõtted ning kohalikud omavalitsused, samuti veteranid ja nende pered.

7.1.2 Mälestusmärk. Afganistanis langenud Eesti kaitseväelaste mälestuse jäädvustamiseks püstitatud mälestusmärk Camp Bastionis tuuakse pärast Eesti jalaväekompanii Afganistanist lahkumist Eestisse ja paigutatakse sobilikku kohta.

7.2. Kodanikuühiskonna ja erasektori toetuse tugevdamine

Ühiskondliku tunnustamise alt-ülesse-põhimõtte juurutamiseks on vajalik saavutada ühiskonna võimalikult suur toetus. Arvestatavat mõju omavad siinkohal kodanikeühendused ja heategevusorganisatsioonid. Mõistlik on toetada vähemalt ühte laiapõhjalist veteranide organisatsiooni ja heategevusfondi ning kitsamale sihtgrupile (haavatud, langenute lähedased) suunatud organisatsiooni. Olulise osa ühiskondlikust tunnustusest moodustab heategevuse soodustamine.

Poliitika rakendamiseks vajalikud sammud

7.2.1. Heategevus. Carolin Illenzeeri Fond on 2011. aastast edukalt korraldanud heategevusüritusi, mis on suunatud rahaliste ja mitterahaliste vahendite kogumiseks teenistuses vigastatud või hukkunud kaitseväelaste laste hariduse ja huvihariduse toetamiseks. Heategevust on võimalik laiendada vigastatud kaitseväelaste endi toetamiseks, näiteks asjakohase sümboolikaga meenete müügi abil. Kampaaniat on võimalik arendada KVÜÖA kõrgema sõjakooli kadetikogu ja Eesti Vigastatud Sõjameeste Ühingu 2012. aasta alustatud algatuse põhjal.⁸ Kaitseväel ja Kaitseministeeriumil tuleb aidata koordineerida kampaania turundust.

7.2.2. Veteranide ühendused ja veterane toetavad kodanikeühendused. Toetatakse ja tehakse koostööd kodanikeühendustega, mille eesmärk on veteranide ja nende perede toetamine. Laiapõhjalise veteranide mittetulundusühingu (MTÜ) eesmärk on ühendada võimalikult suur hulk veterane organisatsiooniks, mis võimaldab foorumit eneseabiks, samuti organiseerida nii veteranide täiendavat toetamist ja tunnustamist kui ka suunata heategevust. Kaitseministeerium ja Kaitsevägi toetavad veteranide mittetulundusühingu loomist, et kaasata võimalikult suur hulk veterane. Kaitseministeerium toetab mittetulundusühingut alates 2013. aastast rahaliste vahenditega mittetulundusühingute ja sihtasutuste toetamise korra kohaselt ja sõlmib asjakohase lepingu ühiste eesmärkide saavutamiseks, nagu MTÜ liikmekaardiprojekti käivitamine jmt.

Toetatakse Vigastatud Sõjameeste Ühingu, mis on tegutsenud juba 95 aastat, tegevuse jätkamist, liites selle ühinguga ka Kaitseväe sõjalistel operatsioonidel osalenud ja vigastatud. Vigastatud Sõjameeste Ühingu ja nende poolt loodud Eesti Sõjainvaliidide Abistamise

⁸ Vt Kadetikogu kogus vigastatud sõdurite toetuseks raha: <http://uudised.err.ee/index.php?06246944> (27.02.2012)

Sihtasutust toetatakse Kaitseministeeriumi mittetulundusühingutele, sihtasutustele ja äriühingutele riigieelarveliste eraldiste eraldamise korra kohaselt.⁹

7.2.3. Mittetulundusühingu liikmekaart. Organisatsioonidel ja eraettevõtetel on võimalik väljendada veteranidele oma tunnustust soodustustega, mida antakse loodud mittetulundusühingu liikmekaardi alusel. Liikmekaart pole mõeldud isikuttõendava dokumendina ega ametiasutuse poolt väljastatava tõendina ametlike hüvede saamiseks, vaid toimiks nn klubikaardina.

7.3. Avalikkuse laiem teavitamine

Ühiskondliku tunnustuse saavutamisel on oluline roll informatsiooni levitamise aktiivsetel meetoditel. Avalikkuse positiivse tähelepanu saamiseks on vaja rõhutada missioonide ja veteranide tähtsust Eesti ja tänapäeva maailma julgeolekule.

Poliitika rakendamiseks vajalikud sammud

7.3.1. Ekspositsioon Eesti Sõjamuuseumis. Veteraniteemaatikat on võimalik kajastada muuseumi püsiekspositsioonis ja kaasata veterane muuseumipedagoogilisse tegevusse. Selleks tuleb muuseumil koostöös Kaitseväe ja Kaitseministeeriumiga töötada välja püsiekspositsiooni operatsioone puudutav osa veteranipoliitikast lähtudes ning arendada muuseumipedagoogilist tegevust, mis väärtustaks veterane.

7.3.2. Riigikaitseõpetus. Üldhariduskoolides valikainena õpetatava riigikaitseõpetuse raames käsitletakse veteraniteemaatikat ja korraldatakse loenguid, keskendudes sõjalugudele ja kogemustele. Lisaks käsitletakse sama teemaatikat riigikaitseõpetajate koolitamisel alates 2012. aasta sügisest Kaitseministeeriumi poolt organiseeritava õpetajate täienduskoolituse raames ning 2013. aastal väljatöötatavas töövihikus.

7.3.3. Veteranipoliitika tutvustamine. Veteranipoliitika põhimõtteid ja tegevusi tutvustatakse nii kaitseväelastele ja veteranidele kui ka avalikkusele asjakohaste trükiste ja internetikeskkonna kaudu. Selleks avaldab Kaitseministeerium oma kodulehel pärast veteranipoliitika heakskiitmist poliitika eesmärgid ja põhimõtted ning tellib tutvustava trükise.

VIII Täiendavate riiklike soodustuste juurutamine

Veteranistaatuse väärtustamiseks luuakse soodustusi avalike teenuste osutamisel.

Poliitika rakendamiseks vajalikud sammud

8.1 Eluasemelaenu käendamine

Luuakse võimalus veteranide eluasemelaenu sissemakse tagamiseks, et veteranid saaksid kiiremini ja parematel tingimustel eluasemelaenu.

8.2. Missioonil viibitud aja arvestamine kahekordses ulatuses tegevteenistusstaaži hulka

Missioonikogemus suurendab oluliselt kaitseväelase väärtust ja kaitseväelane muutub niiviisi oluliseks ressursiks, keda on vaja senisest rohkem väärtustada ja tunnustada. Antud meetme tulemusena omandab veteran kuupalgamäära tõstmiseks vajaliku tegevteenistusstaaži varem ja tema teenistustasu suureneb. Samuti omandab veteran kaitseväeteenistuse seaduse alusel määratava tegevteenistuspensioni määramiseks vajaliku tegevteenistusstaaži varem:

⁹ Vt <http://www.kmin.ee/et/kodanike-uhendused>

tegevteenistuspensionini õiguse tekkimiseks 50aastaselt on nõutav vähemalt 20aastane tegevteenistusstaž¹⁰. Meetme rakendamine lisab Kaitseväele täiendava koormuse personaliaandmete haldamisel. Meetme rakendamise otstarbekuse üle otsustatakse 2013. aastal tehtava Kaitseväge pensionisüsteemi jätkusuutlikkuse analüüsimisel. Tegemist on üldise tööstaaži välise arvestusega.

8.3. Tulumaksusoodustus. Vigastatud veterani või hukkunud veterani omastele makstavatel hüvitistel, toetustel ja pensionidel ei maksa veteranid ja nende lähedased tulumaksu. Ühiskondliku tunnustuse suurendamiseks on tulumaks riigi toetustel kaotatud. Tulumaks tuleb kaotada ka Kaitseliidu makstavalt ühekordselt hüvitiselt.

IX Veteranide toetamisega tegelevad struktuurid

9.1. Olemasolevad struktuurid

Kaitseväge peastaabi personaliosakonna alluvuses on tugiteenistuste jaoskond, mis koosneb psühholoogia-, sotsiaal-, kaplani- ja sporditeenistusest, ning töötab välja üldised veterane puudutavad juhised.

Veteranidele vajalike tervishoiuteenuste, sealhulgas välisriikides osutatavate tervishoiu- ja rehabilitatsiooniteenuste planeerimine ja koordineerimine toimub Kaitseväge peastaabi logistikaosakonna meditsiiniteenistuses. Tervishoiuteenuseid osutatakse Eestis vajaduspõhiselt kas tsiviilsektori raviasutustes või Kaitseväge logistikakeskuse tervisekeskuses ning väeliikide meditsiinikeskustes.

Kaitseväge tugikeskuse eesmärk on tagada koordineeritud sotsiaalne ja psühholoogiline toetus kõigile missioonidel osalevatele kaitseväelastele ja nende lähedastele. Tugikeskus tegeleb kaitseväelaste psühholoogilise ja sotsiaalse ettevalmistamisega operatsioonieelse väljaõppe raames, psühholoogilise ja (kriisi)nõustamisega, psühholoogilise rehabiliteerimisega missioonijärgsel perioodil, taastusravi korraldamisega ja sotsiaaltoetuse tagamisega.

Kaitseliidul on veteranipoliitika elluviimisel toetav funktsioon. Kaitseliit katab tervet Eesti territooriumi ja suudab vajadusel kiiresti toetada abivajajat. Kaitseliit saab pakkuda inimestele, kes on olnud seotud sõjaväelise valdkonnaga, tegevust, mis aitab veteranil jääda integreerituks tsiviilühiskonnaga ja samaaegselt säilitada sidemed militaarvaldkonnaga. Toetusfunktsiooni väljaarendamine Kaitseliidus, eriti nendes maakondades, kus Kaitseväge ei ole esindatud, nõuab vähem ressursse võrreldes sama kohustuse panemisega Kaitseväele.

Peale selle korraldab Kaitseministeeriumi valitsemisalas tegutsev Seli tervisekeskus ambulatoorset taastusravi, pakub füsiatriateenust ja annab õendusabi. Seni ei ole Selis antud psühholoogilist ja sotsiaalset toetust, mis 2011. aastal tehtud tervisekeskuse arenguperspektiivide analüüsi kohaselt on keskuse üks suuremaid puudujääke.¹¹ Sellele tuginedes planeeritakse tervisekeskuses alates 2013. aastast välja arendada psühholoogilised ja sotsiaalteenused.

Olemasolevad struktuurid ei taga parimat lahendust veteranide toetamisel, sest toetusega tegelevad üksused on valitsemisalas hajutatud, vastutusvaldkonnad ja käsuliinid ei ole selgelt määratud. Esineb topeltalluvust, kus administratiivselt ja sisuliselt allutakse eri üksusele, näiteks allub tugikeskuse ülem erialaselt Kaitseväge peastaabi personaliosakonnale, administratiivselt aga logistikakeskusele. Puudub kõiki veteranide tugistruktuure ühendav

¹⁰ Kehtiv kaitseväge teenistuse seadus § 196 lg 1, 01.04.2013. a. kehtima hakkav kaitseväge teenistuse seaduse § 206 lg 1

¹¹ 20.04.2011 nr 1.1-14/190 Seli Tervisekeskuse arenguperspektiivide analüüs

kooskõlastatud juhtimine. Sellest tulenevalt kulub ebamõistlik osa ressursse üksustevahelisele kooskõlastamisele sisulise toetustegevuse arvelt. Olukorda halvendab asjaolu, et olulised ametikohad on täitmata.

9.2. Lahendus praeguse olukorra parandamiseks

Kaitseväge toetusteenuste keskuse loomine. Kaitseväge juhataja alluvusse asutatakse Kaitseväge toetusteenuste keskus, mis juhib veteranide toetussüsteemi kogu haldusala ulatuses, st üksusesse koondatakse nii praegused Kaitseväge peastaabi koosseisus olevad teenistused -- sotsiaal-, psühholoogia- ja kaplaniteenistus -- kui ka logistikakeskuse tugikeskuse ülesanded. Kaitseväge toetusteenuste keskus koordineerib ka heaoluprogramme üksuste teenindamiseks operatsioonipiirkonnas. Lisaks on otstarbekas hakata andma õigusabi, et tagada veteranidele probleemsete juhtumite korral esialgne õigusnõustamine. Kaitseväge toetusteenuste keskus koordineeriks ka kaitseringkondade juures töötavate psühholoogide ja sotsiaaltöötajate tööd, kui nende ametikohad on loodud ja mehitatud.

Sellega tagatakse toetusstruktuuri ühtsus, välditakse dubleerimist vastutusvaldkondades ja topeltalluvust ning võimaldatakse tööjõu optimaalseimat kasutamist. Tuleb soodustada missioonikogemusega personali kaasamist loodavasse toetusteenuste keskusesse.

9.2.1. Tugistruktuuride toimimise ja koordineeritud tervikliku juhtimise parandamiseks on otstarbekas luua sotsiaaltöötaja ametikoht igasse kaitseringkonda ja 1. jalaväebrigaadi, millel on vahetu seos sõjalistele operatsioonidele lähetatavate rotatsioonidega. Selline üleriigiline võrgustik tagab sotsiaalnõustamise ja -teenused kaitseväelaste asupaigale võimalikult lähedal, lihtsustades seega teenuste kättesaadavust

9.3. Veteranide registri loomine ja kohalike omavalitsuste infovahetusüsteem

9.3.1. Veteranipoliitika rakendamiseks on vaja saada täpne ülevaade veteranide kogukonna suurusest ja vajadustest. Kõikehõlmavat andmebaasi operatsioonidele lähetatutest seni koostatud ei ole, vajadusel kombineeritakse andmeid väeosade andmekogudest. Lisaks ei sisalda olemasolevad Kaitseväge andmekogud kaitseväge teenistusest lahkunud veteranide andmeid. Samuti ei ole praegu võimalik kõrvutada Kaitseväge andmeid üleriigilise andmestikuga, mis on veteranide toetussüsteemis oluline kohalike omavalitsustega koostöö tegemisel.

Täpse ülevaate saamiseks veteranipoliitika sihtrühmast tuleb Kaitseväel koostada register, mis sisaldab nii tegevteenistuses jätkavate kui ka teenistusest lahkunud veteranide teenistuskäigu andmeid.¹²

9.3.2. Olemasoleva süsteemi kohaselt võib veteran saada toetusi ja teenuseid nii Kaitseväest kui ka kohalikult omavalitsuselt, kuid praegu puudub neid ühendav infovahetusüsteem. Samas on info eelnenud või samaaegse teenuse ja toetuse kohta efektiivseks teenusepakkumiseks hädavajalik.

Täielikuma info saamiseks toetuste ja teenuste andmise kohta on oluline luua ühtne infosüsteem. Selleks on mõistlik liituda Sotsiaalministeeriumi valitsemisalas peetava sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregistriga (STAR), kuna selles töödeldakse kohalike omavalitsuste ja maavalitsuste infot sotsiaalseid tagatise saavate isikute kohta.

¹² Sh nimi, rotatsiooni kuupäevad, auaste, kontaktandmed, teenistusest lahkumise põhjus, vigastatu puhul vigastuse saamise kuupäev, hukkamise korral hukkamise kuupäev, lähedaste andmed.

Lisa: Ülevaade veteranipoliitika meetmetest

KOKKUVÕTE

Sõna „veteran“ kasutatakse mitmes valdkonnas ja seepärast võib seda ka mitmeti defineerida, samuti mõistetakse seda riigiti erinevalt. Laiemalt võiks rääkida kõigi sõdade veteranidest, ent käesoleva veteranipoliitika järgi kuuluvad veteranide hulka **Kaitseväe tegevuses riigi sõjalisel kaitsmisel või Kaitseväe koosseisus rahvusvahelise sõjalise koostöö seaduse kohaselt kollektiivse enesekaitse operatsioonis või rahvusvahelises sõjalises operatsioonis osalenud Eesti kodanikud ning kõik Kaitseväes teenistusülesannete täitmisel või Kaitseliidu sõjaväelisel väljaõppel tervisekahjustuse saamise tagajärjel püsivalt töövõimetuks tunnistatud kaitseväelased ja Kaitseliidu tegevliikmed. Samuti Kaitseliidu tegevliikmed, kes on Kaitseliidu koosseisus kaasatud päästesündmuse, hädaolukorra ja erakorralise seisukorra lahendamisele ning päästetööle, turvalisuse ja küberturvalisuse tagamisele ning selle käigus saanud tervisekahjustuse ja tunnistatud püsivalt töövõimetuks.**

Käesoleva dokumendi eesmärk on tagada eelpoolnimetatud isikute ja nende lähedaste hea ja väärikas toimetulek ning nende panuse ühiskondlik tunnustamine. Ei unustata ka neid sõjaväelasi ja kaitseliitlasi, kes on Eesti eest andnud kõige kallima – elu. Samuti ei unustata langenute lähedasi. Kaitseministeerium ja Kaitsevägi on koostöös oma partneritega välja töötanud veteranipoliitika, mis on olulisel kohal ka Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammis. Veteranipoliitika projekt on heaks kiidetud kaitseministri ja Kaitseväe juhataja poolt ning seda on arutatud Riigikogu riigikaitsekomisjonis ja kaitseministri nõukojas. Veteranipoliitika väljatöötamise käigus on kohtunud mitme huvirühmaga, kelle ettepanekuid on poliitika koostamisel ka arvestatud.

Veteranipoliitika alusel kannab riik veteranide ja nende perede eest hoolt nii sõjalise missiooni **eel, ajal** kui ka **järele**. Mida paremini on sõdur missiooniks ettevalmistatud, seda paremini tuleb ta toime nii sõjalise operatsiooni ajal kui ka pärast seda. Riik soovib pakkuda kõikidele veteranidele parimat võimalikku tuge ja abi, alustades väljaõppest ja lõpetades tervishoiu- ja rehabilitatsiooniteenuste ning muude võimalike probleemide lahendamisega. Veteranipoliitika koondab ja seob tervikuks veteranidega seotud tegevused, mida veteranide hüvanguks juba praegu tehakse ja mida plaanitakse tulevikus teha. Veteranipoliitika eesmärk on veteranide, sealhulgas vigastatute jätkamine kaitseväeteenistuses, aga **tegeleb veteraniga nii kaitseväeteenistuses jätkamise kui ka lahkumise korral.**

ÜLEVAADE VETERANIPOLIITIKA MEETMETEST

MEETMED VIGASTATUTELE

- **Vigastatule tagatakse parim võimalik ravi ja rehabilitatsioon, et kindlustada tema iseseisev toimetulek ja maksimaalne töövõime**
 - **Olemasolevad meetmed**
 - Vigastatud kaitseväelasele tagatakse ravi nii Eestis kui ka vajadusel välisriigi raviasutuses.
 - Jäseme kaotuse korral tagab riik kaotatud jäseme kohta kuni kolm erinevat proteesi.
 - Kaitsevägi toetab välisriigi raviasutuses viibivat vigastatut ja tema perekonda külastuse ettevalmistamisel ja külastuse ajal, muuhulgas vigastatule omalt poolt toetuisiku määramisega.
 - Kaitsevägi hüvitab välisriigi haiglas viibiva vigastatu lähedastele haiglakülastuskulu: kuni kahele vigastatu lähedasele tagatakse riigi kulul sõidu- ja majutuskulud kokku kahel korral.
 - **Loodav meede**
 - Kaitsevägi koolitab rohkem toetuisikuid, kes toetavad vigastatut ja tema lähedasi välisriigis ravi- ja rehabilitatsiooniperioodil.
 - Muudetakse paindlikumaks vigastatu lähedaste välisriigi külastamise korda.
 - Eestisse luuakse proteesikeskus. Sotsiaalministeeriumil ja Kaitseministeeriumil tuleb tagada vajalik sisseseade ning korraldada taastus- ja rehabilitatsioonimeeskonna liikmete eriväljaõpe.
- **Toetatakse tegevteenistuses olevate vigastatud veteranide täiendus- ja ümberõpet**
 - **Olemasolevad meetmed**
 - Vigastatud veteranile, kes on tunnistatud tegevteenistuseks mittekõlblikuks ja kes on teenistusest vabastatud, kuid asub kahe aasta jooksul pärast teenistusest vabastamist õppima Eestis akrediteeritud haridusasutusse, hüvitatakse riigi kulul õppemaks sõltuvalt tema töövõimetusprotsendist.
 - **Loodavad meetmed**
 - Vigastatud veteranide täiendus- ja ümberõppe kulude katmise ulatust ei seota enam töövõimetusprotsendiga, ei kehtestata õppima asumise tähtaega ega piirata haridusasutuste ringi.
 - Luuakse veteranide karjäärinõustamissüsteem.

- **Veterani ja tema perekonna toimetulekut toetatakse pikaajaliselt**

- **Olemasolevad meetmed**

- Operatsioonipiirkonnast vigastuse või haiguse tõttu evakueeritud isikute sissetulekute ootamatu vähenemise vältimiseks säilitab Kaitsevägi teenistussuhte ja maksab välislahetustasuga võrreldavas osas igakuist toetust kuni rotatsiooni lõpuni.
- Veteranile makstakse tervisekahjustusest põhjustatud varalise ja mittevaralise kahju puhul ühekordset hüvitist 6 kuni 96-kordse keskmise palga ulatuses, s.o 5082–81 312 eurot).
- Makstakse töövõimetuspensionit, mis on suurem võrreldes muudest põhjustest tingitud töövõimetuspensioniga: 40–80% ulatuses keskmisest brutopalgast, s.o 338-677 eurot kuus. Seda makstakse kuni vanaduspensionieani.
- Kaitsevägi pakub vigastatud kaitsevälasele võimalust teenistuses jätkata.
- Kaitseväest lahkunud vigastatule võimaldatakse kasutada Kaitseväe eluruumi kolm aasta jooksul.
- Tugikeskus pakub vajadusel psühholoogilist ja sotsiaalnõustamist vigastatutele ja nende perekondadele.

- **Loodav meede**

- Ühekordset hüvitist hakatakse maksma ühes osas.
- Lisaks rahvusvahelises sõjalises operatsioonis vigastatute perekonnaliikmetele laiendatakse samasugust abi ka teistele vigastatud veteranidele, näiteks Eestis teenistusülesannete täitmise tõttu tervisekahjustuse saanutele.
- Erivajadustega veteranid, kellel on raskusi eluruumis liikumise, suhtlemise või toimetulekuga, vajavad eritingimustele vastavat igapäevast elukeskkonda, et võimalikult iseseisvalt ja vähese kõrvalabiga toime tulla. Tegevteenistust jätkavatele vigastatutele tagab Kaitsevägi eluruumi ümberehitamise iga vigastatu vajadusi arvestades. Tegevteenistusest lahkuvale erivajadustega veteranile kohandatakse veterani oma elamispind.
- Vajadusel tagatakse vigastatu päevane või ööpäevane hooldus hoolekandeesutuses.
- Ettepanek Sotsiaalministeeriumile puude määramise süsteemi ümbervaatamiseks.
- Vigastatud kaitsevälase töövõimetuspensionit suurendamine.

MEETMED LANGENUTE LÄHEDASTELE

- **Langenud kaitsevälase perekonna toimetulekut toetatakse pikaajaliselt**

- **Olemasolevad meetmed**

- Hukkunu pereliikmete sotsiaalne ja psühholoogiline toetamine tugikeskuse poolt.

- Hukkunu pereliikmetel on võimalus saada 14 päeva taastusravi Seli tervisekeskuses.
 - Hukkunu perekond võib kasutada Kaitseväe eluruumi kolm aastat.
 - Kaitsevälase hukkamise korral makstakse riigi poolt ühekordset hüvitist 150kordses keskmise palga ulatuses (2012. aasta alguses oli see suurusjärgus 132 900 eurot) ning hüvitise saajateks on perekonnaliikmed ja teised hukkunuga seotud inimesed.
 - Kaitsevägi maksab surnud kaitsevälase matusekulud kuni matusetoetuse 20kordses ulatuses, s.o kuni 3834 eurot.
 - Toitjakaotuspensionile on õigus hukkunud kaitsevälase lapsel, vanemal või leasel. 2011. aasta lõpu seisuga jäi toitjakaotuspension vahemikku 216–321 eurot isiku kohta.
 - Carolin Illenzeeri Fond toetab hukkunud kaitsevälaste laste haridust ja huviharidust ning maksab stipendiume ülikoolis õppivatele lastele.
- **Loodav meede**
 - Lisaks rahvusvahelises sõjalises operatsioonis hukkunute perekonnaliikmetele laiendatakse psühholoogilist abi ja sotsiaalnõustamist ka teistele hukkunud veteranidele, näiteks Eestis teenistusülesannete täitmise tõttu hukkunute lähedastele.
 - Languvad ja hukkunud kaitsevälase perekonnaliikmetele makstava toitjakaotuspensioni suurendamine.

MEETMED KÕIGILE VETERANID

- **Kaitsevägi annab parima võimaliku ettevalmistuse operatsioonipiirkonda suunduvatele kaitsevälastele**
 - **Olemasolevad meetmed**
 - Uuringute tegemine operatsioonile suunduvate ja naasnute seas vahetu tagasiside saamiseks.
 - Operatsioonile suunduvate kaitsevälaste psühholoogiline eriettevalmistus.
 - **Loodavad meetmed**
 - Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste eri tasandite psühholoogia-, sotsiaal- ja kultuurivaldkondade õppe täiendamine ja ajakohastamine.
 - Uuringute laiendamine ja tulemuste analüüsimine ning veteranipoliitika täiendamine.
- **Kaitsevägi toetab operatsioonile suunduva ja operatsioonil osaleva kaitsevälase perekonda ja lähedasi**
 - **Olemasolevad meetmed**
 - Teabepäevade korraldamine, internetifoorumi toimimine, infotrükiste jagamine.

- Ööpäevase info- ja abitelefoni avamine.
- **Kaitsevägi võimaldab parima isiktoetuse operatsioonipiirkonnas**
 - **Olemasolevad meetmed**
 - Operatsioonil viibivatele kaitseväelastele tagatakse heaoluprogramm, mille raames tagatakse muuhulgas side kodustega, internetikasutamine, sportimisvõimalused ja muu meelelahutus, näiteks Eesti artistide kontserdid missioonipiirkonnas.
 - Vähemalt kompaniisuuruse üksusega on operatsioonil kaasas kaplan.
 - **Loodav meede**
 - Vajadusel lähetatakse operatsioonipiirkonda psühholoogide meeskond.
- **Kaitsevägi korraldab operatsioonijärgse kohanemisfaasi**
 - **Loodav meede**
 - Kaitsevägi kohandab operatsioonijärgset kohanemisfaasi sõltuvalt operatsiooni asukohast ja iseloomust.
 - Kaitsevägi korraldab veteranidele missioonijärgse taastus- ja lõõgastusperioodi koos perelega spaa- ja tervisekeskustes.
- **Kaitseministeerium ja Kaitsevägi suurendab kohalike omavalitsuste töötajate teadlikkust veteranide vajaduste eripärast**
 - **Loodav meede**
 - Kaitseministeerium ja Kaitsevägi korraldavad kohalike omavalitsuste töötajatele koolitusi, mille eesmärk on suurendada sealsete töötajate teadlikkust veteranide, eeskätt vigastatute, vajaduste eripärast ja kaasata neid veteranide toetussüsteemi.
- **Kaitsevägi toetab veteranide täiendus- ja ümberõpet**
 - **Loodavad meetmed**
 - Laiendatakse veteranide täiendus- ja ümberõppevõimalusi sõjalistes operatsioonides osalenud veteranidele.
 - Arendatakse välja veteranide karjäärinõustamissüsteem.
- **Kaitsevägi toetab veterane tööturutoetustega**
 - **Loodavad meetmed**
 - Ettevõtluskoolitus teenistusest lahkuda soovivale veteranile.
 - Ettevõtlustoetus ja nõustamine, s.o täiendav rahastamis- ja nõustamisteenus veteranist ettevõtjale.

- Kaalutakse tööandjatele palgatoetuse maksmist, mis rakenduks kolm kuud pärast veterani Kaitseväest lahkumist.
- **Veteranide registri loomine ja kohalike omavalitsuste infovahetusüsteem**
 - **Loodavad meetmed**
 - Kaitsevägi koostab veteranide registri, mille kaudu on võimalik saada täpne ülevaade veteranide sihtrühmast ja mis sisaldaks nii tegevteenistuses jätkavate kui ka teenistusest lahkunud veteranide andmeid.
 - Liitumine Sotsiaalministeeriumi valitsemisalas oleva sotsiaalteenuste ja –toetuste andmeregisteriga (STAR), et töödelda selles Kaitseministeeriumi valitsemisalas sotsiaalseid tagatise saavate kaitseväelaste andmeid, mis tagab ka vajaliku infovahetuse kohalike omavalitsustega.

ÜHISKONDLIKKU TUNNUSTUST SOODUSTAVAD MEETMED

- **Kaitseministeerium soodustab ja toetab veteranide ühiskondlikku tunnustamist**
 - **Olemasolevad meetmed**
 - Heategevus. Carolin Illenzeeri Fond on 2011. aastast edukalt korraldanud heategevusüritusi, mis on suunatud rahaliste ja mitterahaliste vahendite kogumiseks teenistuses vigastatud või hukkunud kaitseväelaste laste hariduse ja huvihariduse toetamiseks.
 - Kaitseministeerium toetab Vigastatud Sõjameeste Ühingut ja nende poolt loodud Eesti Sõjainvaliidide Abistamise Sihtasutust.
 - **Loodavad meetmed**
 - Veteranipäev 23. aprillil. Veteranipäeval tunnustatakse veterane ja nende perekondi.
 - Püstitatakse mälestusmärk Iraagis ja Afganistanis langenud Eesti kaitseväelaste mälestuse jäädvustamiseks.
 - Veteranide organiseerumine. Veteranide mittetulundusühingu eesmärk on ühendada võimalikult suur hulk veterane organisatsiooni, mis võimaldab foorumit eneseabiks, samuti organiseerida nii veteranide täiendavat toetamist ja tunnustamist kui ka suunata heategevust.
 - Veteranide mittetulundusühingu liikmekaart. Organisatsioonidel ja eraettevõtetel on võimalik väljendada veteranidele oma tunnustust soodustustega, mida antakse ühingu liikmekaardi alusel.
 - Veterane väärtustav ekspositsioon Eesti Sõjamuuseumis.
 - Riigikaitseõpetuse raames veteraniteemaatika käsitlemine.

TÄIENDAVATE RIIKLIKE SOODUSTUSTE JUURUTAMINE

- **Loodavad meetmed**

- Eluasemelaenu sissemakse käendamine.
- Missioonil viibitud aja arvestamine kahekordses ulatuses tegevteenistusstaaži hulka.
- Tulumaksusoodustus.